

הרב אורי בצלאל פישר

השגות על גישת הרב אליעזר מלמד בגיור

מבוא

לאחרונה פרסם הרב אליעזר מלמד כמה מאמרים ובהם טען שיש רבנים רבים שמקילים בגיור וטוענים שאפשר לגייר אדם שאינו מתכוון לשמור את כל המצוות ובכוונתו להיות 'מסורתי' כמו רוב היהודים בארץ ישראל. במאמר הבא ברצוני לדון במקצת במקורות אלו, ולהשיג כמה השגות על גישת הפסיקה של הרב מלמד בגיור. ברצוני לטעון שכשבית דין יודע שאין בכוונת המתגייר לקיים את עיקרי המצוות, אלא להיות מסורתי כרוב היהודים בא"י, הגיור אינו חל. לדעתי, אין מי שמתיר גיור כזה, ואפילו אם נאמר שיש דעה כזו, בכל זאת אין לנו לסמוך עליה, כיוון שרוב ככל הפוסקים אינם נוקטים כמותה.

א. קבלת מצוות בגיור

הגמרא במסכת יבמות¹ ובמסכת כריתות² דנה בתהליך הגיור. למסקנת הדברים, אנחנו פוסקים להלכה שיש צורך במילה, טבילה והבאת קרבן. הדברים נלמדים מהגיור של עם ישראל קודם מתן תורה. בשתי הסוגיות לא מוזכר הצורך בקבלת מצוות בגיור, ולאור זאת היו כאלו שרצו לטעון שאין צורך בקבלת מצוות בגיור. ואולם מבואר בגמרא במסכת יבמות³ שיש צורך בהודעת מצוות לגר - מודיעים לו מקצת מצוות, עונשן ושכרן. נוסף על כך יש סוגיה במסכת בכורות⁴ ובה נאמר שנוכרי שבא להתגייר ומקבל עליו כל התורה כולה חוץ מדבר אחד, אין מקבלים אותו. שם מוזכרת דעת ר' יוסי ב"ר יהודה שסבר שאפילו אם לא קיבל דבר אחד מדברי סופרים, אין מקבלים אותו. יש לציין לסוגיה במסכת יבמות⁵ שיש ביאורים רבים בהבנתה. מדובר באישה שלא טבלה לפני בית דין, ובכל זאת אומרים שהיא גיורת, כיוון שבוודאי טבלה לנידונה, וכיוון שטבלה לנידונה, יש כאן טבילה שנצרכת לגרות. נשאלת השאלה בהקשר למקרה של אותה גיורת: היכן הייתה קבלת המצוות בפני בית דין?

1. יבמות מו, ע"ב-מז, ע"א.

2. כריתות ט, ע"א.

3. יבמות מז, ע"א.

4. בכורות ל, ע"ב.

5. יבמות מה, ע"ב.

על שאלה זו ישבו ראשונים רבים. כמעט כל הראשונים נקטו⁶ שהגיוור אינו חל אם אין קבלת מצוות בפני בית דין, וכדי ליישב את הסוגיה ביארו שמדובר שהייתה קבלת מצוות קודמת. החידוש של הגמרא שטבילה שלא בפני בית דין אינה מעכבת את הגיוור, רק לכתחילה יש צורך שתהיה הטבילה בפני בית דין. לעומת זאת קבלת המצוות חייבת להיות בפני בית דין.⁷

יש רבנים בני דורנו שתולים בדברי הרמב"ם את הסברה שבגיוור אין צורך בקבלת מצוות, כיוון שלכאורה הרמב"ם לא הזכיר את הצורך בכך. כמו כן יש מקור ברמב"ם שממנו אפשר ללמוד שבדיעבד הגיוור חל בלי קבלת מצוות. לא אכנס במסגרת זו לעיון נרחב בדברי הרמב"ם האלו, ויש מקום להוכיח מכמה מקורות שהרמב"ם סבר שדווקא יש צורך בקבלת מצוות.⁸ כמו כן יש אחרונים שחילקו בין הודעת מצוות לקבלת מצוות והסבירו בדעת הרמב"ם שהיעדר הודעת מצוות אינה מעכבת את הגיוור, אבל קבלת מצוות מעכבת את הגיוור,⁹ אלא שמבואר במפורש ב'שלחן ערוך' שקבלת מצוות מעכבת את הגיוור. גם כאן נעיר שיש כאלו שלא הבינו נכון את דברי ה'שלחן ערוך'. וזו לשונו:¹⁰

כל ענייני הגר, בין להודיעו המצוות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון, וביום (תוס' ורא"ש פ' החולק). מיהו דווקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני ב' (או קרובים) (הגהות מרדכי) ובלילה, אפילו לא טבל לשם גרות, אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה, הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצוות שמעכבת אם אינה ביום ובשלושה. ולהרי"ף ולהרמב"ם, אפילו בדיעבד שטבל או מל בפני שנים או בלילה, מעכב, ואסור בישראלית, אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן, לא פסלינן ליה.

מבואר בדברי ה'שלחן ערוך' כדעת הראשונים שכל ענייני הגרות צריכים שיהיו בפני ג' הכשרים לדון, וכן שיהיו ביום - גם ההודעה לגר את המצוות לקבלן, וגם המילה והטבילה. אלא שכל זה הוא רק לכתחילה, בדיעבד מועילות טבילה ומילה בלילה וכן שנעשו בפני ב' דיינים. דווקא קבלת מצוות צריכה להיות ביום ובפני ג' דיינים. לאחר הבאת דעה זו, ה'שלחן ערוך' הביא את דעת הרי"ף והרמב"ם שצריך לעשות את המילה והטבילה בפני בית דין וביום, והדבר מעכב בדיעבד. יש כאלו שהבינו שהדעה האחרת שהובאה ב'שלחן

6. ע"י תוס', קידושין סב ע"ב, ד"ה גר צריך וכו'; רא"ש, יבמות, פ"ד סי' לא; תוס' רא"ש, יבמות מה ע"ב ד"ה מי לא וכו'; רמב"ן, יבמות מז ע"ב ד"ה ושוב מצאתי; רשב"א, יבמות מה ע"ב ד"ה הא דאמר'; שם, מו ע"ב ד"ה ושי"מ אין מטבילין; רשב"א, קידושין סב ע"ב ד"ה הכא משמע; ר"ן, קידושין דף כו ע"א מדפי הרי"ף; שו"ת התשב"ן, ח"ג סי' רכז; ריטב"א, יבמות מה ע"ב ד"ה והא דאמר; ריטב"א, שבת סח ע"א ד"ה רב ושמואל; מרדכי, יבמות סי' לו; נמוק"י, יבמות דף טו ע"ב מדפי הרי"ף; ר' ירוחם, נתיב כג החלק הרביעי; הגהות רמ"ך, הל' איסורי ביאה פי"ג הי"ב; תוס' רי"ד, יבמות מז ע"ב ד"ה ושני תלמידי חכמים.
7. ע"י תוס', יבמות מה ע"ב ד"ה מי לא; תוס' ישנים יבמות שם; תוס' חד מקמאי, יבמות שם; רשב"א, קידושין סב ע"ב ד"ה הכא משמע; מרדכי, יבמות סי' לו; ספר ההשלמה, יבמות פ"ד ד"ה עבדיה דר' חייה וכו'; ר' ירוחם, תולדות אדם וחוה נתיב כג חלק ד.
8. עיין בספרי גר המתגייר, כרך א, עמ' 130-134.
9. עיין שו"ת חמדת שלמה, יו"ד סי' ל אות י; שו"ת אחיעזר, ח"ג סי' כו; שו"ת שרידי אש, ח"ב סי' קה; שו"ת מנחת יצחק, ח"א סי' קכא אות א; שו"ת חלקת יעקב, יו"ד סי' קנ; שו"ת שבט הלוי, ח"י סי' רכז; הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, פסקים וכתבים, ח"ד יו"ד סי' צט אות יד; שו"ת אגרות משה, יו"ד ח"א סי' קנט; שו"ת אגרות משה, אבה"ע ח"ב סי' ד; שו"ת אגרות משה, יו"ד ח"ב סי' קכד.
10. שו"ע, יו"ד סי' רסח סעי' ג.

ערוך' חולקת על היסוד הראשון וסוברת שקבלת מצוות אינה מעכבת את הגיור. ויש מקום לטעון שה'שלחן ערוך' כאן נקט כדעה השנייה כיוון שציין לשמות הדעה השנייה, והם שניים מאלו שה'שלחן ערוך' מבסס עליהם את פסיקתו ההלכתית - הרי"ף והרמב"ם. אלא שאין הדברים נכונים. הדעה השנייה אינה חולקת על היסוד שיש צורך בקבלת מצוות, היא רק מחמירה שטבילה שלא בפני בית דין מעכבת את הגיור. אם כן, ה'שלחן ערוך' נקט שהיעדר קבלת מצוות בפני בית דין מעכבת את הגיור. אין מקום להסתמך על ההבנות השונות בדברי הרמב"ם. נוסף עוד נקודה: בעל שו"ת 'שואלין ודורשין'¹¹ הביא הסבר מעניין בשם הגרי"ב זולטי זצ"ל בדעת הרמב"ם: בלי קבלת מצוות - הגיור אינו חל, ואין תורת גרות בלי קבלת מצוות, שהרי הרמב"ם כתב:¹²

כשירצה העכו"ם להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה וקיבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה.

הרמב"ם כתב אם כן במפורש שצריך לקבל עליו עול תורה. אומנם לדעת הרמב"ם אין חובה שהמתגייר יאמר במפורש שהוא מקבל עליו את המצוות. אין קבלת המצוות חלק מתהליך הגיור, אבל היא מהות הגיור, כלומר חייבת להיות כוונה לשמור תורה ומצוות. הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל¹³ הביא שאביו אמר שהרמב"ם לא התכוון לומר שגר שנתגייר על מנת שלא לקיים המצוות הוא גר. דבר כזה יקעקע את כל עניין הגרות וקדושת ישראל המתמצה בחובתנו לקיים את מצוותיו של הקב"ה. הוא יישב את דברי הרמב"ם כעין דברי הרב זולטי.¹⁴

ב. כוונה לשמור תורה ומצוות

יש מחלוקת תנאים בכמה סוגיות בנוגע לדינם של הכותים. יש תנאים שנקטו שהם 'גרי אריות', ויש תנאים שנקטו שהם 'גרי אמת'. מתברר מהסוגיות השונות שלפי התנאים הגורסים שהם 'גרי אריות', הרי הם נחשבים כגויים.¹⁵ מצד שני יש סוגיה במסכת יבמות,¹⁶ שם מדובר על אחד שמתגייר שלא לשם שמיים, אלא מסיבה אחרת. דוגמה לכך הוא מי שמתגייר מפחד אריות, ומבואר בגמרא שיש מחלוקת בין ר' נחמיה לחכמים אם הגיור חל. אנחנו פוסקים להלכה כדעת חכמים שהגיור חל. אם כן, איך יכול להיות שכותים, שהם גרי אריות, הגיור שלהם אינו חל? שאלה זו נשאלה על ידי ראשונים רבים. התוספות¹⁷ שאלו שאלה זו וביארו יסוד חשוב - המושג 'גרי אריות' במסכת יבמות שונה מהמושג 'גרי אריות' שנאמר אצל הכותים. התנאים שסברו שכותים הם גרי אריות סברו

11. שו"ת שואלין ודורשין, ח"ב סי' מז.

12. רמב"ם, הל' איסורי ביאה פי"ג ה"ד.

13. קול דודי דופק, עמ' 99-100, הערה 22.

14. ע"ב בספר דבר הרב, עמ' קצח, אות ב; יסוד זה לחלק בין החיוב לקבל תורה ומצוות בצורת הצהרה ובין הצורך ברצון לשמור תורה ומצוות מבואר גם בדברי הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, שו"ת מנחת אברהם, ח"ב סי' כא; הרב אשר וייס שליט"א, מנחת אשר, שבת סי' לד; והרב ניסן רוזנטל זצ"ל, משנת יעקב, הל' איסורי ביאה פי"ג ה"ד אות ג.

15. ע"ב בכל זה בסוגיה במסכת סנהדרין פה ע"ב.

16. יבמות כד ע"ב.

17. תוס', יבמות כד ע"ב ד"ה הלכה כדברי.

שהם אינם גרים, משום שהיו עובדים עבודה זרה, וגם לאחר זמן הם לא התגיירו כדין. התנאים האחרים סברו שלאחר זמן הם התגיירו לגמרי. לעומת זאת, במסכת יבמות שם, 'גרי אריות' הם גרים כשרים שהתגיירו אומנם משום פחד, אבל הם התגיירו לגמרי - בלב שלם. נראה שכוונת הדברים שבתחילה הכותים לא התגיירו בכוונה שלמה לקיים את כל המצוות. התוספות חזרו על יסוד זה בכמה מקומות,¹⁸ וראשונים רבים הלכו בדרכם.¹⁹ נראה לפי דברי הראשונים האלו שאפילו שהגר לא אמר במפורש שאינו מתכוון לקיים את המצוות, אלא ידוע שאין בכוונתו לקיים תורה ומצוות, הגיור אינו חל. הכותים לא אמרו בפה מלא שהם אינם מקבלים עליהם את המצוות,²⁰ אלא הדבר היה ידוע. יש להוסיף שהריטב"א²¹ דן בנוגע לאלו שהתגיירו 'לשם דבר' אפילו משום אונס או מפחד אריות - הרי מתוך האונס גמרו וקיבלו את המצוות, ולכן הגיור חל. כך מבואר גם בהקשר למקח וממכר:²² אם אדם מכר דבר משום אונס, כלומר כפו אותו למכור חפץ - מכירתו חלה, כיוון שאומרים ש'אגב אונסו גמר ומקנה'. הטעם להלכה זו נובע מתוך ההבנה שבעקבות האונס הוא גומר בדעתו למכור את הדבר, ומסכים עם המכירה, כי בסופו של דבר קיבל מעות. הריטב"א הבין שאותה סברה חלה בגיורו של הגר שמתגייר לשם דבר, כלומר אע"פ שהייתה קבלת מצוות באונס או שרצה להתחתן עם ישראלית - בכל זאת הוא גמר וקיבל. משמע שדווקא משום שאומרים שגמרו וקיבלו הם גרים, אך אם באמת לא גמרו ולא קיבלו מצוות בלב שלם, הם אינם נחשבים גרים.²³

נשאלת השאלה: איך אפשר לדעת מהן כוונותיו של הגר? ויותר מכך, הרי 'דברים שבלב אינם דברים'! וכיוון שהמתגייר אמר שהוא מקבל עליו תורה ומצוות, מה אכפת לנו מכוונותיו? רוב האחרונים נקטו ש'דברים שבלב אינם דברים' גם בגיור,²⁴ אבל במקרה שיש אומדנא ברורה שאין בכוונתו לשמור תורה ומצוות - הגיור אינו חל. כשיש אומדנא ברורה, נחשב הדבר בגדר 'דברים שבלבו ובלב כל אדם', שהיו דברים.²⁵

-
18. תוס', חולין ג ע"ב ד"ה קסבר כותים; תוס' סוכה ח ע"ב ד"ה סוכת כותים; שם, בבא קמא לח ע"ב; שם, ד"ה גרי אריות הן.
 19. תוס' רא"ש, חולין ג ע"ב ד"ה קסבר כותים; תוס' רא"ש, סוכה ח ע"ב ד"ה סוכת כותים; תוס' רא"ש, קידושין עה ע"ב ד"ה סובר לה; בית הבחירה, בבא קמא לח ע"ב; רשב"א יבמות כד ע"ב ד"ה הא גיורת.
 20. עי' בשו"ת בית יצחק, יו"ד ח"ב סי' ק.
 21. ריטב"א, יבמות כד ע"ב.
 22. בבא בתרא מז ע"ב - מח, ע"א.
 23. גם הנמוק", יבמות דף ה ע"ב - ו ע"א, מדפי הרי"ף, הלך בדרכו של הריטב"א; עי' עוד בדברי בעל שו"ת דבר אברהם, ח"ג סי' כח, בביאור דברי הריטב"א; הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל נקט בגישת בעל שו"ת דבר אברהם, והוא חזר על הדברים שוב ושוב בכמה תשובות. עי' פסקים וכתבים ו, סי' כח אות ג; שם, סי' כז, אות ו; שם, ח"ד סי' פט; שם, סי' צב.
 24. עי' שו"ת דברי יציב, יו"ד סי' קסח.
 25. עיין שו"ת חלקת יעקב, יו"ד סי' קנ; שו"ת ר' עזריאל הילדסהיימר, יו"ד סי' רלד; שו"ת מנחת יצחק, ח"א סי' קכב; שו"ת מנחת שלמה, ח"א סי' לה אות ג; שו"ת שרידי אש, ח"ב סוף סי' קה; וכן עי' בדבריו שם, סי' צו, בדין גיור קטין; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח סי' סה; שם, חלק יט סי' לד; שם הוא כתב שהדברים תלויים בראות עיני בית הדין, כלומר שרואים שבאמת כוונתו לקבל את המצוות; ר' צבי פסח פרנק, שו"ת הר צבי, סי' רכב; שו"ת דבר יהושע, ח"ג סי' מא; עי' בדברי הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל, הערות למסכת בכורות ל ע"ב; שו"ת אגרות משה, יו"ד ח"א סי' קנז; שם, יו"ד ח"ב סי' קכה; שם, יו"ד ח"ג סי' קח; שם, אבה"ע ח"א סי' כז; שם, אבה"ע ח"ד סי' עה; הרב עובדיה יוסף זצ"ל, ספר משא עובדיה, עמ' תלח.

ג. ביאור דעת בעל שו"ת 'אחיעזר'

הרב חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, בעל שו"ת 'אחיעזר', כתב תשובה חשובה מאוד בענייני גיור:²⁶

ולבד זה נראה דדין זה דנכרי שבא להתגייר ולקבל עליו כל המצות חוץ מדקדוק אחד מד"ס דאין מקבלין אותו, היינו במתנה שלא לקבל ושיהי' מותר לו דבר זה מן הדין, בזה אין מקבלים אותו דאין שיוור ותנאי בגרות ואין גרות לחצאין, אבל במי שמקבל עליו כל המצות, רק שבדעתו לעבור לתיאבון אין זה חסרון בדין קבלת המצות. ומה"ט נראה מה שחשש הרה"ג מהר"י פאזען לגייר לפי שלא ישמור דיני ישראל כהלכה, אפ"ל דאין לחוש לזה **כיון דמקבל עליו כל המצות אף שחושב לעבור על איזה מהמצות אחר כך לתיאבון, מ"מ אין זה מניעה לקבלת המצות, ודווקא היכא שמתנה שלא לקבל עליו זהו חסרון בקבלת המצות דמעכב. אולם היכא שברור הדבר שבוודאי יעבור אחרי כן על איסורי תורה חלול שבת ואכילת טריפות ואנו יודעים בבירור כונתו שאינו מתגייר רק לפנים ולבו בל עמו, הרי אומדנא דמוכח שמה שאומר שמקבל עליו המצות לאו כלום הוא אם כן זהו חסרון בקבלת המצות דמעכב.**

מתחילת דבריו משמע שההלכה לפיה אין מקבלים גר שבא לקבל עליו את כל התורה חוץ מדבר אחד נקבעה דווקא כשמתנה במפורש שאינו מקבל דבר אחד מדברי תורה, ודבר זה יהיה מותר לו מהדין, שאז נחשב שיוור ותנאי בגיור, ואין גיור לחצאין. במקרה כזה יש חיסרון בקבלת מצוות, ולכן הגיור אינו חל. ואולם אם הוא אומר במפורש שמקבל עליו את כל המצוות, רק בדעתו לעבור על כמה עבירות מתוך תיאבון, אין בכך חיסרון בקבלת מצוות. הצהרה מפורשת מעכבת את הגיור, אבל אם אין הצהרה מפורשת, אלא רק ידוע לבית דין שכוונתו לעבור על העבירות, הגיור חל. עם זאת בסוף דבריו משמע שגם אם אין הצהרה מפורשת, אלא בית הדין יודע בבירור שהוא מתכוון אחר כך לעבור כל מיני עבירות, יש חיסרון בקבלת מצוות והגיור אינו חל. יתר על כן, בתשובה אחרת²⁷ הוא כתב במפורש:

אולם דא עקא שאין קבלת מצוות אחרי שהוא אומדנא דמוכח שלבם בל עמם ויתנהגו בחלול שבת, באסור נדה נבלות וטרפות.

אין כאן המקום להיכנס לתוך הביאורים השונים בדברי בעל שו"ת 'אחיעזר' ולהיגיון בדבריו,²⁸ אולם בוודאי יש לחלק בין הגיורים שבהם הקל ובין הגיורים שעליהם מדבר הרב אליעזר מלמד. הרי מדובר בדברי בעל שו"ת 'אחיעזר' על אנשים ששומרים את עיקרי היהדות - שבת, כשרות וטהרת משפחה. אפילו את שאר העבירות שהגר עובר, הוא עובר רק מתיאבון. אלא שלא כך המציאות בנוגע לאלו שהרב אליעזר מלמד דן לגביהם. הרי הם אינם שומרים שבת, הם רק עושים קידוש והבדלה, הם אינם שומרים חגים ולא

26. שו"ת אחיעזר, ח"ג סי' כו.

27. שם, ח"ג סי' כח.

28. עיין בספרי גר המתגייר, כרך ב, 'ביאור דעת שו"ת אחיעזר'; שם, כרך ג, 'גיורה של איזבל וההשלכה לתקופתנו'.

טהרת משפחה. הם גם אינם עוברים עבירות לתיאבון, אלא נוהגים כך משום שאין להם עניין בקיום מצוות.

ד. עיון בתשובות האחרונים

(א) יש כאלו שצינו לדברי בעל ספר 'נהר מצרים'²⁹ שסבר שאפשר לגייר גם כשאין בכוונת המתגייר לשמור תורה ומצוות, אולם מתוך עיון בדבריו לא כך הם פני הדברים: וזאת אנחנו עושים בנדון כזה שאנחנו מתנים ומבארים להאשה המתגיירת שאפילו אם הבעל אשר עמה, לא יחפוץ לישא אותה אחרי זאת ויעזבנה לנפשו. היא מקבלת הדת מרצונה. ואין סיבת גירותה תלוי בסיבת נישואיה עמו. והיא אומרת כן. ואף על פי שאנחנו יודעים דברים שבלב. אין אנחנו מדקדקים הרבה. ועת לעשות לה' הפרו תורתך כתיב.

נקודה שצריך להדגיש אותה היא, יש שני דינים שונים: (1) דין גיור לשם אישות - גיור שלא לשם שמים. (2) גיור על דעת שלא לקיים תורה ומצוות. בנוגע לדין גיור לשם אישות, מבואר בגמרא שלכתחילה אין לגייר מישהי שלא מתגיירת לשם שמים, אבל בדיעבד הגיור חל.³⁰ בעל ספר 'נהר מצרים' דיבר על הדין הזה, שעל אף שבמקרה הנידון הייתה אומדנא ברורה שבכוונת המתגיירת להישאר נשואה לישראל ולא לעזבו, והיא מתגיירת על דעת להישאר נשואה עם בעלה, בכל זאת, אפשר לגיירה. אבל, הוא לא דיבר על הדין השני שהייתה אומדנא ברורה שאין בכוונת המתגיירת לשמור תורה ומצוות. במקרה כזה, הגיור לא חל.

(ב) רבים מזכירים את שיטת הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל וטוענים שנקט שאפשר לגייר בלי כוונה לשמור תורה ומצוות. על טענה זו ברצוני להשיג כמה השגות: (1) מדובר על פסיקה של הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל בכמה תשובות שעוסקות במקרים מוגדרים, ולכן אי אפשר לייצר גישה חדשה ומרכזית על פי פסקים של מקרים כאלו. (2) רבים מהפוסקים המובהקים לא נקטו בגישה זו. אם כן, איך אפשר לסמוך על דברי פוסק מסוים נגד רוב ככל גדולי הפוסקים? (3) דברי הרב עוזיאל אינם לגמרי ברורים, ויש מקום להסביר שלא הייתה כוונתו לומר שיש כאן ודאות שאין בכוונתו של גר לשמור תורה ומצוות. הדברים נאמרים בהתאם לנתונים סטטיסטיים המראים שרוב המתגיירים אינם שומרים תורה ומצוות, ואעפ"כ אפשר לגייר. אין מדובר במקרה שיוזעים בוודאות שאין בכוונת המתגייר לשמור תורה ומצוות.

(4) אפילו אם ננקוט שאכן סבר שלא צריך כוונה לשמירת תורה ומצוות, יש תשובות אחרות שלו שסותרות הבנה זו. הרב עוזיאל, בתשובה נוספת,³¹ כתב: צריכים להודיעו לפני המילה ולפני הטבילה קצת מצות יסודיות ענשן ושכרון, להודיעו על מצבה ומלחמת קיומה של היהדות ועל חובתו של כל הנספחים אליה

29. ס' נהר מצרים, הל' גרות אות ה.

30. מסכת יבמות כד ע"ב.

31. שו"ת משפטי עוזיאל, יו"ד סוף חלק ב.

להיות מוכן להקריב נפשו על אהבתה. ולקדש שם שמים ושם ישראל בכל הליכות חיינו. ורק אחרי הודעה זאת וקבלתה מצד המתגייר נגשים בית דין אל מעשה המילה והטבילה שהן צריכות להיות לשם גרות. **גרות שנעשית בצורה זאת עושה את האיש המתגייר כיהודי גמור** לכל דבריו ומחייבת את כל איש מישראל ואת הצבור הישראלי בכל מקום לכבדו לאוהבו ולעזרו... **הגרות הפורמאלית שאין בה אלא שנוי השם גרידא אינה רצויה ואינה קיימת לעשות את המתגייר לאיש מישראל לשום דבר. כי תורת ישראל היא תורת הלב והמחשבה והמעשה ולא תורה צירימוניאלית שאין בה לבביות ומחשבה.**

(5) בתשובה נוספת כתב:³²

ונדון דין הוא גויים שהם נוצרים שאין אמונתם שלמה ביחוד ה' וזהו עיקר יסודי בתורת ישראל כמו שנאמר: שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, והכופר בזה לא יהיה לו חלק ונחלה בישראל הילכך אפילו אם יאמין בתורת משה ואפילו אם יקיים כל מצות התורה אינו יוצא מכלל גוי עד שיאמין ביחוד ה' והשגחתו ובתורה מן השמים.

אדם שמתגייר ואינו שומר עיקר המצוות, בוודאי אינו מאמין שתורה משמיים ואינו מאמין בהשגחת ה'. אדם שמאמין בהשגחת ה' ובתורה מן השמיים, לא ייתכן שלא ישמור את רוב התורה. אין מדובר במצוות קשות במיוחד לקיום. אדם שמחלל שבת בדברים קטנים מראה שאין לו כלל זיקה כלפי השבת. הוא אינו מאמין בה. בגויים כאלו מדובר שרוצים לגיירם, שהם אנשים שאין להם שום קשר לתורה ולמצוות.

גם הפוסקים הנוספים שציטטו והזכירו, אם נעיין בדבריהם נראה שהם מדברים על אדם שלא מתגייר לשם שמיים. הוא מתגייר לשם תכלית כל שהיא, כגון לישא אישה. במקרה כזה בדיעבד הגיור חל.³³ לא מדובר שלא מתכוון לשמור תורה ומצוות.³⁴

ג) בשו"ת מהרש"ם³⁵ מדובר בגיור קטין שמחלל שבת, ונשאלת השאלה אם התנהגותו נחשבת כמחאה ומבטלת את הגיור. על כך סבר שכיוון שכך חונך, אין כאן מחאה. אין מדובר בגרות של גדול ללא קבלת מצוות.

ד) הרב גלזנר, שאותו הזכיר הרב מלמד, דיבר בנוגע לדין שמבואר במסכת יבמות,³⁶ שאם יש אישה נוכרייה שיש חשד שהיא נבעלה ליהודי והתגיירה, אין מאפשרים לה להתחתן עם היהודי הזה. על כך חידש הרב גלזנר שבמקרה שהיא כבר נשואה לו בנישואין אזרחיים, אין איסור. לא מדובר כאן במקרה שהמתגיירת אינה מתכוונת לשמור תורה ומצוות.

ה) הרב ישראלי בארי זצ"ל, שאותו הזכיר הרב מלמד, לא כתב את דבריו להלכה למעשה. הוא רק נתן הסבר למנהג בתי הדין וגם כתב שצריך ביסוס לדברים. נוסף על כך, עיון

32. שם, כרך ז ס' כ.

33. יבמות כד ע"ב.

34. שו"ת מהרש"ם, ח"ו ס' קט; תשובת הרב יוסף משאש, וגם בתשובות הנוספות שהוזכרו.

35. שו"ת מהרש"ם, ח"ו ס' קט.

36. יבמות כד ע"ב.

בדבריו יראה שהוא לא דיבר על הגיורים שעליהם דיבר הרב מלמד. הוא דיבר על אנשים שדומים לאלו שנזכרו בדברי בעל שו"ת 'אחיעזר', שמתכוונים לשמור את עיקרי המצוות. (ו יש כאלו שמביאים את דברי הרב שלמה קלוגר זצ"ל:³⁷

אם מל וטבל לשם גירות אף דלא קיבל עול מצות תחלה הוי גר מן התורה בודאי

וקבלת עול מצות תחלה הוי רק דרבנן...

לדעתו, קבלת מצוות היא רק מדרבנן. אלא שכל דברי הרב קלוגר נאמרים דווקא לעניין האמירה שמקבל תורה ומצוות, אבל אין לזה עניין עם הכוונה לשמור תורה ומצוות, שלכל הדעות הדבר מעכב, כפי שהתבאר לעיל.

ה. בעיות בגישת הפסיקה של הרב אליעזר מלמד

יש כמה השגות על גישת הרב מלמד בפסיקה בגיור.

(1) אין לחפש בכל מיני פוסקים לא מוכרים ועל פיהם לפסוק הלכה נגד הפוסקים המובהקים. כבר דיברתי במקום אחר על היסוד שאפשר לדעת מי הוא פוסק מובהק יותר לעומת פוסק אחר, ובוודאי אין פוסקים לפי כל רב קהילה. יש תשובות רבות שבהן הפוסקים מחו נגד רבנים שגירו אנשים שלא ראויים לגיור. הרב מלמד הסיק מעצם המחאה שהיו רבנים רבים שפסקו שאפשר לגייר מישהו גם כשאין בכוונתו לשמור תורה ומצוות. אלא שיש להשיג על הבנה זו, כיוון שלא כל אחד שהוא רב קהילה הוא רב חשוב ופוסק. יש רבנים רבים שהיו רבני קהילה ולא היו רבנים גדולים, ומפני לחצים שונים גיירו אנשים שלא היו ראויים לגיור.

(2) הרב מלמד הסיק מסקנות משו"תים מבלי שהדברים כתובים בצורה מפורשת. מכמה תשובות הוא הסיק שהרבנים גיירו אף שלא היה בכוונת המתגייר לשמור את התורה והמצוות, כיוון שהיה מדובר שכן הזוג היהודי לא שמר תורה ומצוות, אבל הדברים אינם כתובים בצורה מפורשת בתוך התשובה. אי אפשר לפסוק באופן כזה. צריך לדעת את כל הרקע והמציאות של התשובה, ואין להשליך מציאות אחת על מציאות אחרת. יכול להיות שבמקרה הנידון, אף שכן הזוג לא שמר תורה ומצוות, לא היה ברור שאין בכוונת המתגייר לשמור תורה ומצוות. לכן, הסקת מסקנות נעשית רק כשהדברים כתובים בצורה מפורשת. דהיינו, כתוב במפורש שגיירו אותה על אף שהיתה אומדנא ברורה שאין בכוונתה לשמור תורה ומצוות.

(3) הרב מלמד בא לנקוט גישה חדשה בגיור ולגייר אלפי גרים על פי תשובות מסוימות שניתנו במקרים מסוימים. הפוסק פסק כך במקרה מסוים, ואי אפשר לייצר גישה מתוך תשובתו במקרה מוגדר. הוא הקל במקרה מסוים, יחידאי.

(4) הרב מלמד למד את גישתו החדשה מתוך דברים שכתבו כמה רבנים כסברה ולא להלכה למעשה. כל עוד הדברים לא נכתבו כהלכה למעשה, אי אפשר לסמוך עליהם. יש רבנים שמעלים סברה ללא עיון מספיק בדברים, ואי אפשר לסמוך על סברתם.

(5) הרב מלמד הביא פוסקים שאולי אפשר ללמוד מדבריהם את שיטתם. אלא שאותם פוסקים לא כתבו את הדברים בתור תשובה הלכתית, אלא כחידוש בתוך ביאור לסוגיה,

37. שו"ת טוב טעם ודעת, הל' גרים סי' קיא.

וכשיעור עיון. כשהפוסק כותב את הדברים בתור פסק הלכה למעשה במקרה ספציפי, יש דקדוק יותר וגם סייעתא דשמיא. פוסקים רבים כבר כתבו שיש להבחין בין פסיקה על פי ספר תשובות ובין חידושים. מי שכתב חידושים הוא פרשן ולא פוסק. (6) יש חילוק בין אומדנא ברורה על מקרה ספציפי ובין הסתברות. יש הסתברות שהגר לא ישמור תורה ומצוות, כיוון שזו המציאות בקרב רוב המתגיירים. במקרה שיש רק הסתברות, הגיור חל. הרמב"ם³⁸ כבר דיבר על הנתון לפיו רוב אלו שמתגיירים לשם דבר, אחר כך חוזרים לסורם, אבל אין בכך אומדנא ברורה של בית הדין על מתגייר ספציפי שאין בכוונתו לשמור תורה ומצוות, כל אחד עומד בפני עצמו. במקרה שיש אומדנא ברורה במקרה נדון, הגיור אינו חל. הדברים מפורשים בראשונים ובאחרונים רבים שכתבו שאם לא התגייר בלב שלם, הגיור אינו חל. כשיש אומדנא ברורה על הדברים, דברים שבלב נחשבים דברים, והגיור אינו חל.

סיכום

כפי שהתברר, גיור בלי כוונה לשמור תורה ומצוות אינו גיור. רוב ככל הפוסקים המובהקים פסקו שאי אפשר לגייר בלי כוונה לשמור תורה ומצוות, ואף אין לגייר מישהו שמתכוון להיות 'מסורתי' כמו רוב היהודים בארץ ישראל.

38. רמב"ם, הל' איסורי ביאה, סוף פרק יג.